

Iz arhivskih fondov in zbirk

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 930.253:2-523.6(436Rein)

Prejeto: 18. 10. 2007

Arhiv samostana Rein, zakladnica gradiva za slovensko zgodovino

JOŽE MLINARIČ

akademik, dr. zgodovinskih znanosti, redni profesor v pokoju
Ljubljanska ul. 3 a, SI-2000 Maribor

IZVLEČEK

Avtor prispevka predstavi arhiv in gradivo najstarejšega, še danes poseljenega cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu (ustanovljen 1129), ki se ponša z največjim privatnim arhivom v srednji Evropi. V ohranjenem gradivu se odraža dejavnost samostana, katerega predstojniki so kot generalni vikarji imeli nadzor nad podrejenimi samostani (tudi nad Stiškim in Kostanjeviškim samostanom), in njegova gospodarska dejavnost kot velikega zemljiškega posestnika tudi s posestjo na slovenskem Štajerskem in na Dolenjskem (od 13. stoletja naprej). Avtor predstavi gradivo v treh osnovnih kategorijah: listine, knjige (rokopise) in spise, v katerih je tudi gradivo za proučevanje naše preteklosti. Na koncu pa avtor podaja regeste listinskega gradiva (74 originalnih listin, prepisov ali regestov listin), od katerih je 22 doslej neobjavljenih originalnih listin ter 10 prepisov ali regestov listin. Neobjavljeno gradivo se nanaša skoraj izključno na reinske vinograde pri Ljutomeru in Gornji Radgoni.

KLJUČNE BESEDE: arhivistika, objava virov za slovensko zgodovino (13.–17. stoletje), arhiv cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu (Graz)

ABSTRACT

THE ARCHIVE OF THE MONASTERY OF REIN, TREASURY OF RECORDS FOR THE SLOVENE HISTORY

In the paper, the author presents the archive and the records of the Rein Monastery; the oldest still existing Cistercian monastery, which was founded in 1129 and houses the largest private archive in Central Europe. The preserved records mirror the activities of the Monastery, whose superiors as vicars general had control over subordinate monasteries (among others also over the monasteries of Stična and Kostanjevica). The records also shed light on the monastery's economy, considering its role as a large land owner whose property from 13th century on extended all the way to the Slovene Styria and Lower Carniola as well. The records, among which many can be used for the study of the Slovene past, are presented in three basic categories: charters, books (manuscripts) and documents. At the end, the author provides regests of charters (74 original charters, transcripts or regests), of which 22 original charters and 10 transcripts or regests have up to now never been published and deal almost exclusively with the Rein vineyards near Ljutomer and Gornja Radgona.

KEY WORDS: archival science, the publishing of sources for the Slovene past (13.–17. century), the archive of the Cistercian monastery of Rein near Graz

Cistercijanski samostan Rein (Runa) pri Gradcu, ustanova štajerskega mejnega grofa Leopolda I. Traungavca iz 1129, je najstarejši živeči samostan cistercijanskega reda. Ker samostan ni bil nikoli ukinjen, je po svoji starosti prekosil vse v Franciji, domovini tega reda, v najbolj zgodnji dobi nastale postojanke, ki pa so propadle v času francoske revolucije 18. stoletja. Rein je v zgodovini reda odigral izredno pomembno vlogo: iz njega je izšla vrsta novih redovnih postojank, za katere je Rein kot njihova matica prevzel skrb za pravo redovno življenje v njih. Reinski opat jih je bil dolžan npr. vsako leto vizitirati in na zasedanju vsakoletnega generalnega kapitlja v Citeauxu poročati o svojih ugotovitvah ter predsedovati volitvam novih predstojnikov.¹ Reinski opat je tudi z ustanovitvijo generalnega vikariata v 16. stoletju za cisterce v obeh Avstrijah, na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem nekajkrat opravljal funkcijo generalnega vikarja, kar mu je naložilo še posebno skrb za podrejene mu samostane. Tako je Rein prevzel dvojno skrb tudi za oba cistercijanska samostana na Slovenskem: za Stiškega, ki je izšel iz njega (1136) in za Kostanjeviškega, hčer samostana Vetrinj (Viktring) na Koroškem (iz 1234).²

Reinska opatija pa je bila enako, kot so bili drugi srednjeveški samostani starejših redov (npr. benediktinskega in kartuzijanskega reda), velik zemljiški posestnik in je bil s posestjo vključen v okvir tedanjih fevdalnih zemljiških gospodstev. Njeni predstojniki so si že od druge polovice 13. stoletja prizadevali za pridobitev zemlje tudi na slovenskih tleh: na tleh slovenske Štajerske na vinorodnih krajih (okoli Maribora, Ljutomera in Radgone), na Dolenjskem pa predvsem v okolici Trebnjega, torej v najbližji soseščini Stiškega samostana. Medtem ko je Rein posest na Dolenjskem okoli leta 1700 zaradi nerentabilnosti odprodal, pa je imel posest na Štajerskem v lasti vse do druge svetovne vojne.³

Arhivsko gradivo je vselej odraz dejavnosti njegovega ustvarjalca. Ker so bili srednjeveški samostani hkrati duhovna in gospodarska središča, se ta dvojnost nujno odraža tudi v ohranjenem gradivu, ki ga delimo v dve glavni vrsti: na spiritualia (duhovne zadeve) in temporalia (gospodarske zadeve).⁴

Arhiv samostana Rein je glede na količino gradiva največji privatni arhiv v srednji Evropi, ki z ozirom na zgoraj povedano, hrani tudi veliko gradiva za našo preteklost. Gradivo je v glavnem dobro ohranjeno in sega časovno vse od leta ustanovitve samostana (1129) pa do sodobnosti.⁵ Samostanski arhivi so nasploh iz več razlogov odlično ohranjeni. Medtem ko so svetni fevdalci mogli svojo zemljo in pravice braniti tudi z orožjem, so redovniki mogli uveljavljati svoje pravice le z dokumenti. Razen tega se arhivi pri duhovnih ustanovah niso nikoli delili, saj je vsakokratni predstojnik ustanove veljal le za njenega upravitelja, ki je bil brez dedičev, ne pa za lastnika. Zavedajoč se pomembnosti svojih dokumentov so redovniki dobro skrbeli za ohranitev gradiva. Zato so praviloma izbirali prostore za hrambo na varnih krajih v samostanu.⁶

Tudi predstojniki reinske cisterce so znali dobro poskrbeti za hrambo dokumentov. Zanje so uredili že koncem srednjega veka primeren prostor, v katerem se gradivo hrani že preko petsto let. Arhivski prostor je idealen za hrambo dokumentov, saj ima meter debele stene s poznogotskimi oboki in možnost prezračevanja, zato tudi možnost dobre izravnave temperature v njem. Zato vse do današnjih dni ni moč na gradivu ugotoviti običajnih poškodb, ki jih sicer povzročajo škodljivi dejavniki. Prostor je tudi ognjevaren, saj ga zapirajo močna kovana železna vrata.⁷

Najzgodnejši načrt arhivskega gradiva je izpričan že za drugo polovico 14. stoletja, torej še preden je dejavni opat Wolfgang Schröttl (1481–1515) izbral sedanji prostor za shranjevanje dokumentov. Slednji se je lotil tudi nove preureditve arhivskega gradiva.⁸ Nove razdelitve gradiva se je sto let kasneje lotil opat Jurij Freyseisen (1577–1605),⁹ ki je arhivski fond razdelil na 36 kategorij, pri čemer pa ni oddelil listin od spisov.¹⁰ Do večje preureditve in popisa gradiva je nato prišlo v času opata, Mariborčana Marijana Pittreicha (1745–1771),¹¹ ki je

⁵ Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 104–105.

⁶ Mlinarič: Usoda arhiva cistercijanske opatije Kostanjevice, str. 145. Prim. Mlinarič: Arhivsko gradivo in njegova hramba v cistercijanskih samostanih, str. 103–109.

⁷ Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 104–114.

⁸ Ibidem, str. 104–114.

⁹ Prim. Mlinarič: Jurij Freyseisen, opat cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu, str. 239–286.

¹⁰ Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 114–117.

¹¹ Prim. Mlinarič: Mariborčan Marijan Pittreich, opat cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu, str. 243–263.

¹ Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 873–878.

² Mlinarič: *Kostanjeviška opatija*, str. 127 sl.

³ Mlinarič: Posest cistercijanske opatije Rein na Slovenskem Štajerskem, str. 93–118; Mlinarič: Posest cistercijanskega samostana Rein na Dolenjskem, str. 130–141.

⁴ Mlinarič: Usoda arhiva cistercijanske opatije Kostanjevice, str. 145.

Pogled na opatijo Rein (zračni posnetek) (foto dr. Norbert Müller)

delo poveril Jakobu Holzerju, upokojenemu samostanskemu oskrbniku. Ta je po novem arhivskem načrtu gradivo razdelil v 36 kategorij ter ločil listine od spisov. Posamezne kategorije je namesto prejšnjih črk označil s tekočimi številkami ter posamezne fascikle numeriral. Gradivo je razporedil v 13 na novo narejenih lesenih omarah s predali in vsako označil z veliko črko ter ga popisal v dveh enakih repertorijih z alfabetičnim registrom. Ta razdelitev gradiva in repertorij je še danes v uporabi.¹² Danes nadaljuje s podrobnim urejanjem gradiva arhivar sekovske škofije v Gradcu dr. Norbert Müller.

Listine

Listine so osnovni in najstarejši fond tudi arhiva v Reinu. Fond šteje okoli tisoč listin in časovno sega od ustanovitve samostana (1129) in do okoli leta 1800 ter je shranjen kronološko v predalčni omari z oznako "A". Arhiv hrani iz 12. stoletja

dvajset listin, iz 13. stoletja okoli sto petdeset in iz 14. stoletja okoli tristo, tako da jih šteje za srednji vek okoli petsto.¹³ Med listinami iz 12. stoletja je ohranjenih enajst listin štajerskega mejnega grofa Otakarja III. in njegovega sina Otakarja IV. (oziroma od 1180 prvega štajerskega vojvode) z dobro ohranjenimi pečati. S tem se arhiv v Reinu uvršča med ustanove na Štajerskem z največjim številom Traungavskih listin.¹⁴

Fond zaobjema listine najvišje svetne in cerkvene gospode: cesarjev, deželnih stanov, papežev (bule) ter salzburških nadškofov in njihovih sufraganov (sekovskih, krških, lavantinskih in briksenških škofov). Razumljivo je, da je ohranjenih veliko listin cistercijanskih samostanov, povezanih z Reinsko cisterco: npr. Stične, Kostanjevice, Vetrinja, Lilienfelda, Heiligenkreuza, Wilheringa in Ebracha. Nadalje naj omenimo listine plemiških družin predvsem z ozemlja Štajerske: Stubenberških, Mariborskih, Windischgrätzov, Walseejev ter z Dolenjske

¹² Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 11–12.

¹³ Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 117; Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 12.

¹⁴ Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 117.

(npr. Svibenskih).¹⁵ Kar nekaj listin zadeva reinsko posest na slovenskem Štajerskem (okoli Maribora, Ljutomera, Radgone) in na Dolenjskem. Omenimo naj listino iz leta 1189, ki z omembo župnika Konrada Mariborskega izpričuje obstoj mariborske pražupnije, ter listino iz leta 1277, v kateri se prvičkrat v zgodovini Stiškega samostana poimensko navaja celoten konvent.¹⁶ V nekaterih reinskih kodeksih je ohranjeno precejšnje število prepisov ali pa regestov ne le danes ohranjenih, temveč tudi nekaterih že izgubljenih listin. Največ prepisov listin je v Kopiaalni knjigi opata Hermana Molitorja iz leta 1450, regestov pa v urbarju istega opata iz istega leta ter v urbarju opata Angelusa Manseja iz leta 1395, prepisov ali regestov pa v obsežnem delu Collectaneum sive diplomatarium Runense Alana Lehra iz 18. stoletja. O naštetih rokopisih bo govora v naslednjih vrsticah.

Listinsko gradivo iz reinskega arhiva je v prvi vrsti objavljeno v naslednjih publikacijah Joseph von Zahn, *Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark*. Graz I–III (1875–1903) in Appelt Heinrich-Gerhard Pferschy IV (1960–1975), Franc–Milko Kos, *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku*. Ljubljana IV(1915) in V(1928) ter Jože Mlinarič, *Gradivo za zgodovino Maribora I–X (1975–1984)*. V tem prispevku objavljamo regeste 74 kosov listinskega gradiva, od katerega je 53 originalnih listin, 21 pa je ali prepisov ali regestov. Med njimi je 22 doslej neobjavljenih listin in 10 prepisov ali regestov listin. Teh slednjih 32 objav se prvenstveno nanaša na reinske vinograde pri Ljutomeru in Radgoni.¹⁷

Knjige (rokopisi)

Kopiaalna knjiga opata Hermana Molitorja (Chartularium Hermannii abbatis) iz 1450

Sign. A

161 perg. listov (foliacija) – format 29,4 x 22,5 cm.

Prepisi 230 listin, od katerih nekatere niso ohranjene.¹⁸

¹⁵ Ibidem, str. 118–116; Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 12–13. Omenimo naj, da najdemo listine tudi med spisi cistercijanskih samostanov.

¹⁶ 1189, VIII. 10., Gradec: orig. perg.listina A II/4; 1277: orig. perg. listina A IV/24.

¹⁷ Medtem ko so avstrijski zgodovinarji v obilni meri raziskovali v arhivu v Reinu, pa so se naši raziskovalci izogibali tega odročnega samostana. Ko sem se posvetil raziskovanju preteklosti stiške in kostanjeviške opatije, sem se moral nujno posvetiti arhivskemu gradivu v Reinu. Z arhivom v Reinu sem se prvič srečal leta 1969 in v njem občasno raziskujem še danes.

¹⁸ Na prednji strani prvega lista je napis "*Anno domini*

Urbar opata Angelusa Manseja (Originale Monasterii a. D(omino) Angelo Abbate seu Vrbarium et aliis conscriptum) iz 1395. Sign. D

240 pap. listov (foliacija) – format 22,5 x 30 cm.

Urbar (Censuale Repertorium), fol. 1–118'. Snov je razporejena po uradih (officia) posesti. Urad Maribor in Ljutomer: posest v mestu Mariboru in zunaj njega (fol. 126'–127') in pri Ljutomeru (fol. 125').

Urbarju sledi repertorij listin (Literarum Repertorium), fol. 192–239'. Seznam listin v regestih, med njimi tudi takih, ki se nanašajo na naše ozemlje (4).¹⁹

Urbar opata Hermana Molitorja (Originale Runense per dominum Hermannum Abbatem compilatum Anno domini CCCCL iz 1450. Sign. C

157 perg. listov (foliacija) – format 30 x 38 cm.

Urbar se razlikuje od prejšnjega (iz 1395), saj navaja sumarno vrste dajatev po uradih ali urbarnih naseljih, nato pa podložnike z dajatvami. Urbar za Maribor (Marburg) (fol. CVII) in za posest na Dolenjskem (fol. CXIII).

Repertorij listin s skromnimi regesti, ki zadevajo tudi naše ozemlje (7).²⁰

Urbar za posest na Kranjskem (Urbarium der Kbrainerischen vnderthannen so nach Rhein gehörig 1644) iz 1644 (K XVII/22).²¹

Urbar župnije sv. Mihaela v Mengšu iz obdobja 1557–1559

Urbar župnije, ki je od 1461 do 1669 sodila k cistercijanskemu samostanu Presvete Trojice v Dunajskem Novem mestu.²²

MCCCCCL compilatus est hic liber et rescriptus ab originalibus literis monasterii Runensis per fratrem Hermannum venerabilem ibidem Abbatem". Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 16; Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 122–123. O opatu Hermanu: Wild: Die Äbte von Rein, str. 54.

¹⁹ O opatu Angelusu: Wild: Die Äbte von Rein, str. 53. Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 17–18; Müller: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte, str. 125–129.

²⁰ Regesti od fol. CXXVII naprej. Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 18. Urbarji: urbar 1535 iz časa komendatarnega opata Ludvika Ungnada (1533 oz. 1534–1549) z naslovom (glej: ČZN NV/24 (1988), str. 95); urbarja 1571 in 1588 (glej: ibidem, str. 99).

²¹ Mlinarič, Posest cistercijanskega samostana Rein na Dolenjskem, str. 139.

²² Naslov dela: *Das Urbar "des Gottshaus bei der heiligen Drivaltigkeit zu der Neustat..."* (Weisz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 18. Obsega ne le urbar, ampak tudi inventarje in še drugo gradivo. Delo datira v čas

Pogled v arhivski prostor v Reinu (foto dr. Walter Steinmetz)

Collectaneum sive diplomatarium Runense (iz 18. stoletja). (Rok. 107)

Reinski konventual Alanus Lehr (1709–1775)²³ je v letih od 1758 do smrti v maniri tedanje historiografije prepisal listine ali njihove prepise ali regeste ter spise v kronološkem redu in besedilo ponekod opremil tudi s historičnimi noticami. Delo (formata 23,5 x 34 cm) zaobjema čas od ustanovitve reinskega samostana (1129) do leta 1600 v petih foliantih, od katerih ima vsak približno 900 strani. Knjige obsegajo čas:

- I. 1229–1399
- II. 1399–1515
- III. 1515–1566
- IV. 1567–1586
- V. 1587–1600.

Delo je prvovrstni vir ne le za zgodovino Reina, ampak za vse cistercijske samostane, ki so izšli iz Reina, ali bili z njim povezani, zlasti še preko generalnega vikariata. Delo je odličen vir za raziskovanje preteklosti tudi Stiškega in Kostanjeviškega ter Vetrinjskega samostana.

A. Lehr je na osnovi lastnih zapiskov spisal tudi dnevnik "*Diarium*" za čas od 1753 do 1772. V delu najdemo tudi notice, ki zadevajo Stično in Kostanjevico.²⁴

opata, Škofjeločana Jerneja Grudenegga (1557–1559), kasnejšega opata v Reinu (1559–1577). Kralj Friderik IV. je ob ustanovitvi cisterce v Dunajskem Novem mestu (Wiener Neustadt) (1444) samostanu pridružil župnijo Sv. Petra v Ljubljani, ob ustanovitvi ljubljanske škofije pa je cesar župnijo podelil škofiji, cisterci pa je v zameno dal župnijo v Mengšu, ki jo je cisterca leta 1669 prodala stiškem samostanu. (Mlinarič: *Stiška opatija*, str. 736). Prim. ČZN XXXII (1937), str. 83.

²³ K življenjepis: Müller: *Bedeutende Reiner Konventualen*, str. 413–414.

²⁴ Müller: *Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte*, str. 130–

Regesta Runae intermonastica iz 1977

Delo v 4 zvezkih (tipkopi, format A 4) reinskega konventuala Martina Johanna Wilda (po zapisih Alexandra Grafa (1888–1969) obsega 4536 regestov iz obdobja od ustanovitve Reina (1129) do leta 1756.

Naslov: "*Regesta Runae intermonastica conscripsit p. Martinus Wild, professus Runensis MCMLXXVII*".

Nekrologij Alana Lebra

A. Lehr je sestavil nekrologij v treh delih, ki obsegajo:

1. imena in smrtni dan vseh članov reinskega konventa od ustanovitve samostana,
2. imena vseh familiarjev (častnih članov konventa) in
3. imena ustanoviteljev ter dobrotnikov samostana in njihovih sorodnikov.²⁵

Za naši cisterci pomembni deli:

Za Kostanjeviški samostan: "*Catalogus confratrum ab ultimo capitulo generali 1739 celebrato in mon(asterio) ad Fontes B(eatae) M(ariae) V(irginis) prope Landstr(ass) in Carniolia defunctorum*" (B XIV, 19).

Za vse z Reinom povezane cisterce: "*Litterae rotulares IV*. (18. stol.).²⁶

Spisi

Spisi predstavljajo v reinskem arhivu po količini gradiva najboljše kategorijo. Gradivo je razdeljeno na enajst oddelkov, označenih z velikimi črkami, ter je shranjeno v trinajstih omarah.²⁷ Za raziskovanje slovenske zgodovine pride v poštev predvsem gradivo pod črko B.

Gradivo "B" se nanaša na salzburško nadškofijo, na sekovsko škofijo in na največje samostane oz. cerkvene ustanove na današnjem avstrijskem Štajerskem (Admont, Št. Lambert (St. Lambrecht), Voral, Göss, Seckau, Rottenmann in Stainz). Spisi obravnavajo v prvi vrsti cerkvene zadeve (vizitacije, sinode, poročila).²⁸

Za preučevanje naše preteklosti ob koncu 16. stoletja je pomembno gradivo žičke in jurkloštrske kartuzije. Gradivo se nanaša predvsem na gospodarstvo obeh samostanov za čas, ko je bil njun vrhovni upravitelj reinski opat Jurij Freyseisen

¹³¹. Le pri A. Lehrju je ohranjenih šest prepisov sicer izgubljenih listin, ki se nanašajo na naše ozemlje.

²⁵ Glej opombo št. 23.

²⁶ Mlinarič: *Kostanjeviška opatija*, str. 585.

²⁷ Weisz: *Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun*, str. 14.

²⁸ Weisz: *Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun*, str. 14–15; Müller: *Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte*, str. 119–122.

(1589–1591).²⁹ Vsekakor pa so za preučevanje preteklosti obeh cistercijanskih samostanov na Dolenjskem (Stične in Kostanjevice) poleg fonda obeh samostanov, pomembni še fondi drugih cistercijanskih samostanov, povezanih z njima preko filiacije (Vertrinj–Kostanjevica, Rein–Stična) ali preko skupnega generalnega vikariata za čas od konca srednjega veka do konca 18. stoletja. Gradivo obsega nekaj listin in njihove prepise, odredbe generalnih kapitljev, vizitacijske zapisnike itd. Zanimiva pa je predvsem korespondenca med posameznimi cistercijanskimi samostani in, ki ne nudi vpogleda le v cerkvene in verske razmere takratne dobe (še posebej v 16. stoletju), ampak daje dober vpogled v duhovno in redovno življenje ter gospodarstvo samostanov. V gradivu je nadalje veliko podatkov iz takratnega vsakdana (turška nevarnost, ujme, nabava vina, prehrana itd.). Vemo, da so ob ukinitvah samostanov korespondenco ponavadi zavrgli. Ker pa je samostan Rein preživel jožefinski čas, je korespondenca povsem ohranjena. Prispela pošta je ohranjena v originalu, odposlana pa v konceptih.

Fondi cistercijanskih samostanov z oznako:

- Monošter (Szentgotthárd) B VII
- Neuberg (pri Hartbergu) B VIII
- Lilienfeld (pri Dunaju) B XI
- Sv. Trojica v Dunajskem Novem mestu (Wiener Neustadt) B XII
- Vetrinj (Viktring) pri Celovcu (Klagenfurt) B XIII
- Kostanjevica B XIV
- Heiligenkreuz (pri Dunaju) B lat. 1
- Stična B lat. 9–10.³⁰

Računske in obračunske knjige ter spisi s sign. G in K

Hranijo veliko podatkov tudi za reinsko posest na slovenskem Štajerskem in na Kranjskem. Opatija je (kot že povedano) imela na Kranjskem posest do okoli 1700, na Štajerskem pa vinograde okoli Ljutomera in Gornje Radgone do druge svetovne vojne.

Najstarejša ohranjena obračunska knjiga (1399–1410) je iz časa opata Angelusa Manseja. (G 1)³¹

Collectaneum sive diplomatarium Runense Alana Lebra (18. stol.), Arhiv Rein (foto dr. Walter Steinmetz)

Obračunske in računske knjige oskrbnikov in kletarskih mojstrov za vinograde pri Ljutomeru in Gornji Radgoni (15. in 16. stoletje) (G 1)³²

Obračuni in spisi 17.–20. stoletje

Zanimiva sta Računska knjiga (1806) in Seznam vinskega pridelka po posameznih gorcah (1806). (K)³³

Listine (srednji vek)

A. Objavljene listine

1189 VIII. 10., Gradec (Graz)
Štajerski vojvoda Otakar I. – Rein
Med pričami je tudi mariborski župnik Konrad.
Orig. perg. listina A II/4. Objava: *StUB* I, št. 698, str. 684–685.

1207
Salzburški nadškof Eberhard II. – Rein
Med pričami sta tudi Friderik Ptujski in njegov brat Oto Kunšperski.
Orig. perg. listina A II/10. Objava: *StUB* II, št. 86, str. 132–134.

1208
Nadškof Eberhard II. – Rein
Med pričami je tudi Arnold Ptujski.
Orig. perg. listina A II/11. Objava: *StUB* II, št. 92, str. 144–145.

²⁹ Sign. A lat. 6–8; Mlinarič, Kartuziji Žiže in Jurklošter, str. 313–331.

³⁰ Idem, *Kostanjeviška opatija*, str. 585.

³¹ Pickl: Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der Zisterze Rein, str. 128–129; Prim. *ČZN NV* 24(1988), str. 111–112.

³² Weicz: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun, str. 19; Prim. *ČZN NV* 24(1988), str. 112–113.

³³ Schwarzkogler: Beispiele und Akzente wirtschaftlicher Eigenart und Tüchtigkeit, str. 399–400; Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 114; Schwarzkogler: Zwischen Mur und Drau, str. 199–204.

- 1217 VI. 4., Breže (Friesach)
Nadškof Eberhard II. – Rein
Med pričami je tudi Oto Kunšperški.
Orig. perg. listina A II/22. Objava: *StUB* II, št. 146, str. 217–218.
- 1221 I. 15., Lipnica (Leibnitz)
Nadškof Eberhard II. – Rein
Med pričami je tudi Oto Kunšperški.
Orig. perg. listina A III/1. Objava: *StUB* II, št. 188, str. 271–272.
- Ok. 1250
Henrik iz Artmanje vasi podari samostanu Rein kmetijo v Dolenji vasi ob Krki.
Orig. perg. listina (ni je najti). Objava: *StUB* III, št. 79, str. 145.
- 1254 IX. 10., Feldkirchen
Štefan, ban Slavonije in deželni glavar na Štajerskem – Rein
Listino je pečatil tudi Gotfrid Mariborski.
Orig. perg. listina A III/24. Objava: *StUB* III, št. 150, str. 226–227.
- 1255 I. 12.
Štajerski deželni sodnik Gotfrid Mariborski – Rein
Orig. perg. listina A III/26. Objava: *StUB* III, št. 161, str. 238.
- 1255 VII. 11., Gradec (Graz)
Otokar iz Gradca – Rein
Med pričami je tudi štajerski deželni sodnik Gotfrid Mariborski.
Chartularium Hermannii abbatis, fol. 45^v. Objava: *StUB* III, št. 178, str. 261.
- 1256 IV. 6., Litija
Vojvoda Ulrik III. Spanheim – Rein
Med pričami se omenjajo tudi Ulrik Žovneški, Viljem Mekinjski in Herbart Turjaški.
Orig. perg. listina A III/29. Objava: *StUB* III, št. 196, str. 280–281.
- 1256 IV. 6., Litija
Vojvoda Ulrik III. Spanheim – Rein
Med pričami so tudi Ulrik Žovneški, Viljem Mekinjski in Herbart Turjaški.
Orig. perg. listina A III/28. Objava: *StUB* III, št. 197, str. 282–283.
- 1256 (X. 14., Gradec) (Graz)
Štajerski deželni sodnik Gotfrid Mariborski – Rein
Orig. perg. listina A III/30. Objava: *StUB* III, št. 203, str. 290.
- 1259 (V.), Gradec (Graz)
Deželni sodnik na Štajerskem Vulfink Stubenberški – Rein
Med pričami je tudi Sigfrid Marenberški.
Orig. perg. listina A III/44. Objava: *StUB* III, št. 268, str. 358–359.
- 1259 (konec leta), Ptuj
Štajerski deželni sodnik Vulfink Stubenberški – Rein
Med pričami sta tudi Gotfrid Mariborski in Sigfrid Marenberški.
Orig. perg. listina A III/45. Objava: *StUB* III, št. 279, str. 370.
- 1260 I. 22., Gradec (Graz)
Ulrik Wildonski – Rein
Med pričami sta tudi Friderik ml. Ptujski in Werner s Pohorskega dvora.
Prepis: *Chartularium Hermannii abbatis*, fol. 75.
Objava: *StUB* III, št. 284, str. 375–376.
- 1260 III. 10., Dunaj (Wien)
Češki kralj Otokar II. – Rein
Med pričami sta tudi Friderik Ptujski in Gotfrid Mariborski.
Orig. perg. listina (falzifikat) A III/46. Objava: *StUB* III, št. 286, str. 377–379.
- 1260 IV. 25., Piber
Salzburški nadškof Ulrik – Rein
Med pričami je tudi Gotfrid Mariborski.
Orig. perg. listina A III/47. Objava: *StUB* III, št. 289, str. 382–384.
- 1260 XII. 25., Gradec (Graz)
Češki kralj Otokar II. – Rein
Med pričami sta tudi Gotfrid Mariborski in Friderik Ptujski.
Orig. perg. listina A III/51. Objava: *StUB* IV/1, št. 13, str. 9–10.
- 1261 VII. 18.
Štajerski deželni glavar Woko Rosenberg-Rein
Med pričami sta tudi Gotfrid Mariborski in Riher Polskavski.
Orig. perg. listina A IV/4. Objava: *StUB* IV/1, št. 41, str. 26–27.

- 1261 (ok. VII. 18.)
Štajerski deželni glavar Woko Rosenberg-Rein
Med pričami so tudi Gotfrid Mariborski, Sigfrid Marenberški, Kolon Vuzeiški, Friderik Ptujski, Henrik Svibenski in njegov brat Leopold ter Riher Polskavski in Henrik Rogaški.
Orig. perg. listina A IV/3. Objava: *StUB* IV/1, št. 42, str. 27.
- 1275, Stična
Stiški opat Konrad kupi na željo reinskega opata Bernarda za Rein od Friderika z Mirne 8 kmetij v Zagorici pri Mirni na Dolenjskem, od ljubljanskega meščana Janeza Waizmana pa 4 kmetije v Notranjih Goricah pri Ljubljani.
Orig. perg. listina A IV/21. Objava: *StUB* IV/1, št. 580, str. 346–347.
Prim. *Kronika* 35 (1987), op. št. 3, str. 131.
- (1276) IV. 24.
Mariborski meščan Oto Herbersteiner (!) podeli Reinu vinograd v Krčevini pri Mariboru.
Regest: *Collectaneum Runense* I, str. 360. Objava *GZM* II/34.
- 1288 IX. 26., (Maribor)
Elizabeta, vdova Rudolfa, sina mariborskega mestnega sodnika Markvarda, izpolni volilo svojega pokojnega moža in pred vrsto mariborskih meščanov ter mestnega sodnika Rudolfa in brata Nudunga, komturja Meljske komende, zapiše Reinu določen pridelek z vinograda v Košakah pri Mariboru.
Orig. perg. listina A IV/30. Objava: *Gradivo* II/62. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 96–97.
- 1300 V. 21.
Veitel Bresterniški proda s soglasjem svoje žene Gertrude Reinu vinograd na Prošekcu pri Bresternici pri Mariboru.
Orig. perg. listina A V/34. Objava: *GZM* II/92. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 97.
- 1304 VIII. 1., Gradec (Graz)
Sekovski škof Ulrik II., nekdanj mariborski župnik (1295) – Rein
Prepis: *Collectaneum Runense* I, str. 446–447. Objava: *GZM* II/107.
- (1305) VI. 19., Heiligenkreuz
Vojvoda Rudolf III. prepove štajerskim mestom, in imenoma tudi mariborskemu mestu, terjati od Reina mitnino od pridelkov, potrebnih samostanu za lastne potrebe.
Orig. perg. listina A V/54a. Objava: *GZM* II/111. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 100.
- 1312 VIII. 28., Maribor
Sekovski škof Friderik I. izstavi v Mariboru za Rein transumpt listin iz 1209 in 1211.
Prepis: *Chartularium Hermannii abbatis*, fol. 29. Objava: *GZM* III/19.
- 1316 V. 6., Gradec (Graz)
Kralj Friderik prepoveduje mariborskemu mestu terjati od Reina od samostanske hiše v mestu davke in druge dajatve.
Orig. perg. A V/84. Objava: *Gradivo* III/43.
- 1318
Mariborski meščan Jakob se odpoveduje v korist reinskega samostana vsem pravicam, ki jih ima do samostanske hiše in vseh drugih samostanskih nepremičnin v mestu.
Regest: *Urbar D*, fol. 239. Objava: *GZM* III/50. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 101–102.
- 1330 XII. 5., Maribor
Mariborčanka Elizabeta, Rudolfova vdova, proda reinskemu opatu Hugonu hišo z ohišnico v mestu in polje "pri dveh cerkvah" zunaj mesta.
Orig. perg. listina A VI/46. Objava: *GZM* III/101. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 102.
- 1332 II. 25., Gradec (Graz)
Vojvoda Oton prepoveduje mariborskemu mestu terjati davke in druge dajatve od samostanske hiše, ki jo imajo reinski menihi v mestu za potrebe bližnjih vinogradov.
Orig. perg. listina A VI/49. Objava: *GZM* III/107. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 102.
- 1339
Jakob iz Gradca se sporazume z Reinom glede višine zakupnine za klet pred samostansko hišo v Mariboru.
Regest: *Urbar D*, fol. 239. Objava: *GZM* IV/13. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 102.
- 1340 VII. 2., Maribor
Krški škof Konrad II. podeljuje vsem, ki bodo pri maši, ki se bo darovala na praznik vseh svetih na prenosnem oltarju, ki mu ga je dal zgornjega dne v Mariboru posvetiti salzburški vicedom v Lipnici (Leibnitz) Friderik, odpustke.
Orig. perg. listina A VI/82. Objava *GZM* IV/15.

1342 XI. 19.

Ptujski meščan in zlatar Nikolaj in njegova žena Gertruda prodata reinskemu opatu Hertviku posest v Hočah pri Mariboru.

Orig. perg. listina A VII/8. Objava: *GZM IV/24*. Prim. *ČZN NV 24* (1988), str. 104.

1342

Mariborski meščan in sodar Jakob se zavezuje plačevati od zemljišča v Mariboru Reinu predpisano vsoto denarja.

Prepis: *Collectaneum Runense I*, str. 610. Objava *GZM IV/25*. Prim. *ČZN NV 24* (1988), str. 102–103.

1361 VI. 24.

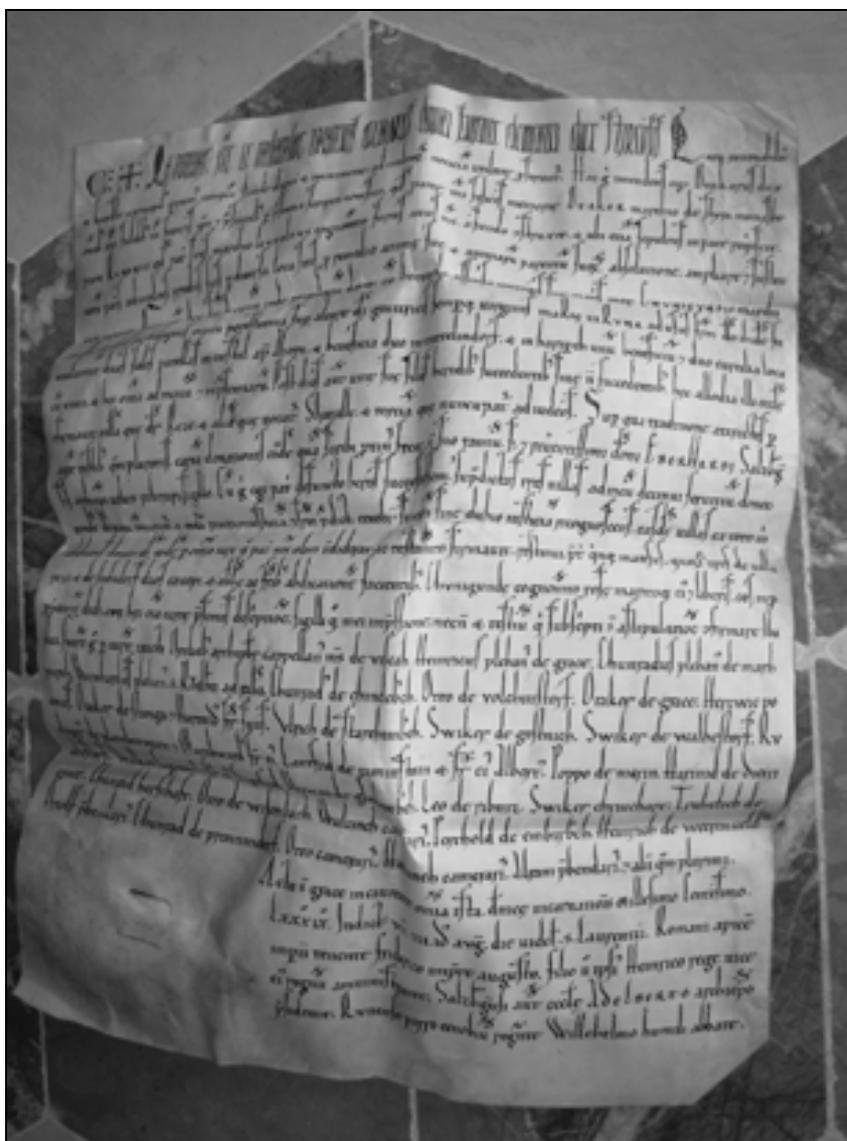
Mariborčan Nikolaj, bivajoč pri mariborskem reinskem dvoru, proda opatu Sajfridu hišo pri omejenem dvoru. K prodaji je dal svoje soglasje mariborski mestni sodnik Wolf.

Orig. perg. listina VII/73. Objava: *GZM IV/93*. Prim. *ČZN NV 24* (1988), str. 102.

1362 IV. 1.

Ptujski meščan Ulrik in njegova žena Katarina podarita reinskemu samostanu vinograd v Bresternici pri Mariboru.

Orig. perg. listina A VII/75. Objava: *GZM IV/96*. Prim. *ČZN NV 24* (1988), str. 98.

Listina s prvo omembo mariborskega župnika Konrada (orig. perg. listina 1189 VIII. 10., Gradec (Graz), A II/4, arhiv Rein (foto dr. Walter Steinmetz))

1362

Mariborski kletarski mojster Rupert odvzame oficialu Konradu na gorski pravdi vinograd z imenom Stainprug, ker ni redno oddajal gornine.

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CL. Objava: *GZM IV/98*. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 98.

1377 VIII. 28., Maribor

Opat Nikolaj izročja mariborskemu meščanu Bernczelu v zakup po gorskem pravu samostanski vinograd v Krčevini pri Mariboru.

Orig. perg. listina A VII/95. Objava: *GZM V/22*. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 96.

1378 IX. 25.

Mariborski meščan Egidij Slahenochs zamenja z opatom Nikolajem po en vinograd v Krčevini in na Koglu pri Mariboru za samostanski vinograd na Prošekju pri Bresternici pri Mariboru.

Orig. perg. listina A VII/97. Objava: *GZM V/25*. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 98 in 102.

1443 IV. 3.

Opat Herman zamenja z Mariborčanom Sigmundom Dretschpacherjem in njegovo ženo Barbaro dva vinograda na Prošekju (ze Presseggk) pri Bresternici pri Mariboru: enega z imenom Vulfink (Wulfing), drugega pa pri vinogradu krške škofije, ter vinograd na Krivcu (ze Grips) pri Kamnici pri Mariboru in še vinograd v Sojči (in der Sulcz) pri Melju pri Mariboru, za dva vinograda na Hercegovščaku pri Radgoni (am Herzogperg bei Ragkerspurg), enega z imenom "der Luczinger" in drugega "der Gscherbe", z gornino podložna deželnemu knezu.

Orig. perg. listina A IX/35. Objava: *GZM VI/89*. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 108 in 103. Prim. 1443 (*Collectaneum Runense* II, str. 290).

1443 (po IV.3.)

Janez, opat Morimonda, daje v imenu redovnega vodstva soglasje k zgornji zamenjavi posesti.

Regest: *Collectaneum Runense* II, str. 288. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 108.

B. Neobjavljene listine:

1277

Stiški opat Konrad proda Reinu 17 kmetij pri Veliki Loki pri Trebnjem na Dolenjskem: v Mačkovcu (Chazendorf), na Velikem Vidmu (Widem) in na Rojah (Royn). Stiški opat je posest odprodal, da bi s prodajo zmanjšal samostanske dolgove, ki jih je naredil iz opravičljivih razlogov. Kot priče se

omenjajo stiški konventuali: prior Albert (Albertus tunc prior), zakristan Janez (Johannes custos), ekonom Konrad (Chvnradius cellerarius), senior Werner (Wernherus senior), komornik Henrik (Henricus camerarius), namestnik ekonom Konrad (Chvnradius subcellerarius), namestnik priorja Konrad (Chvnradius supprior), kantor Gotfrid (Gotfridus cantor), Friderik mlajši (Fridericus iunior), Henrik imenovan Bavarec (Heinricus dictus Bawarus), bolničar Janez (Johannes infirmarius) in Jernej (Bartholomeus).

Orig. perg. listina A IV/24. Prim. Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995, str. 118; *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 132.

1293

Brat Helmbicus (!), prior dominikancev na Ptujju, proda reinskemu opatu Henriku za 25 mark srebra vinograd pri Krivcu (apud Griberitz) pri Kamnici pri Mariboru.

Regest: *Urbar D* (1395), fol. 26. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 97.

1303

Mariborčanka Kunigunda proda reinskemu opatu Henriku dva vinograda na Račjem bregu (in Raitz) pri Mariboru.

Prepis: *Collectaneum Runense* I, str. 616; Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 97–98.

1314 marec 17.

Deželni pisar na Štajerskem Albreht Zeyriker (ab der Zeyrich) podari opatu Alberonu za oltar sv. Petra, v katerem so relikvije sv. Klemena in na katerem naj bi menihi brali vsak dan mašo za dušni blagor Albrehta in njegovega sorodstva, vinograd z imenom "Enderlein" pri Ljutomeru (dacz Luetenberch). Pri izdaji dokumenta so bili prisotni reinski menihi: prior Henrik (Hainreich der prior), njegov namestnik Hertvik (Herwich der vnder prior), višji ekonom Janez (Johans der ober chelner), bolničar Henrik (Hainreich der spitaler) in komornik Nikolaj (Nyklas der chamrer) ter svetni ljudje: Konrad "der Drautchpurch", Konrad Grabenski (Chuonrrat von Graben) in njegov brat Walter, Herman Windischgräzer (Herman Windissgrezcer) namesto gospoda "ze Grecz", pisar Konrad, upravitelj kovnice v Gradcu (Chuontzel der schreiber, minczmaister ze Grecz) in Nikolaj Eberlint (Nyclas Eberlint).

Orig. perg. listina A V/76; Viseči pečat izstavitelja je izgubljen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 104.

1322 III. 22.

Oto z Dürnsteina (Ott der Dirnstainer) in žena Kunigunda podarita reinskemu samostanu v svoje in obeh prednikov "dušno dobro" vinograd v Nunski Grabi pri Ljutomeru (dacz Luetenberch an dem Schuczenperig). Listina je pečatena s pečatoma Konrada iz Ljutomera (Chuenrates des Luetenberger) in izstavitelja dokumenta. Kot priča se omenja tudi sorodnik Ozvald iz Ljutomera (Oswalt von Luetenberch).

Orig. perg. listina A VI/26. 2 viseča pečata. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 104–105.

1326 IV. 17.

Reinski opat Hugo (Hawg) naznanja, da je Marjeta, vdova Konrada iz Ljutomera (Margaret hern Chunradtes weib von Lutenberch) darovala samostanu v "dušno dobro" svojega pokojnega moža za dve marki denarja imenja na dveh kmetijah "zu Ofenbach" pri Libochu (cze Lyboch) pri Gradcu (Graz). Kot priče se navajajo reinski konventuali: prior Bertold (Perchtold der prior), ekonom Rupert (Ruprecht der chellner) in pisar Ulrik (VI(reich)) der schreiber).

Orig. perg. listina A VII/34. Opatov viseči pečat je izgubljen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 105.

1328 I. 13.

Elbel iz Ljutomera (von Lutenberch) proda s soglasjem žene Elizabete ter otrok Elbleina in Marjete opatu Hugu vinograd na Grajskem hribu (an dem Hawsparg) v Ljutomeru (zu Lutenberch), ki ga je Elbel kupil od Ulrikove vdove. Pri prodaji so bili navzoči: Leopold Mindorfer (Levtolt der Mindorffer), nečak Henrik z Dürnsteina (Hainczel der Dirnstainer), Jurij, Ivanov sin (Gevry Eybans svn) in ljutomerski župnik Rüger (her Rveger der pharrer cze Lutenberch). Listino sta pečatila gradiščan Hertnid Majšperški (her Hertneyd von Mansperch) in Oto z Dürnsteina (her Otte der Dirnstainer).

Orig. perg. listina A VI/37. Ohranjen je viseči pečat Hertnida. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 105.

1331 IX. 29.

Marjeta, vdova Konrada iz Ljutomera (Margareth hern Chunrates witib von Lutenberch) podari opatu Hugu za pokoj duše svojega moža vinograd z imenom "Zlaenich" na Grajskem hribu v Ljutomeru (cze Lutenberch am Havsparg). Priče so bili Ljutomerčani (von Lutenberch): gradiščan Hertnid Majšperški (der purkgraf her Hertneyd der Mansperger), Oto z Dürnsteina (Otte der Dirnstainer), Leopold Mindorfer (Levtolt der Mvndorffer) in

Henrik, Ozvaldov svak (Oswaldes ayden).

Orig. perg. listina A VI/43. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 105.

1345

Reinski opat Hertvik kupi od Jere z Mirne (Neydekerin) župansko kmetijo na Vrhu pri Sobračah na Dolenjskem (pey Zubrats am perig).

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CLI. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 132 in op. št. 16, str. 141.

1350 IV. 17.

Stiški opat Peter in konvent sklenejo z reinskim opatom Sajfridom in konventom bratsko duhovno zvezo.

Orig. perg. listina A VII/37. Viseči pečat opata Petra. Prim. Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995, str. 147.

1352 V. 1.

Nikolaj Kumer Nyclaw (der Chumer) in žena Kunigunda prodana opatu Sajfridu štiri kmetije v Žabjeku ob Temenici pri Trebnjem (ze Chrotenspach pei der Tempnitz). Listino so pečatili: izstavitelj, njegov brat Herman (Herman der Chumer), Albreht Humberški (Albrech Holnburger) in Henrik z Mačerol (Haynreih der Maczerol).

Orig. perg. listina A VII/48a; 4 viseči pečati. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 132 in op. št. 19, str. 141.

1352

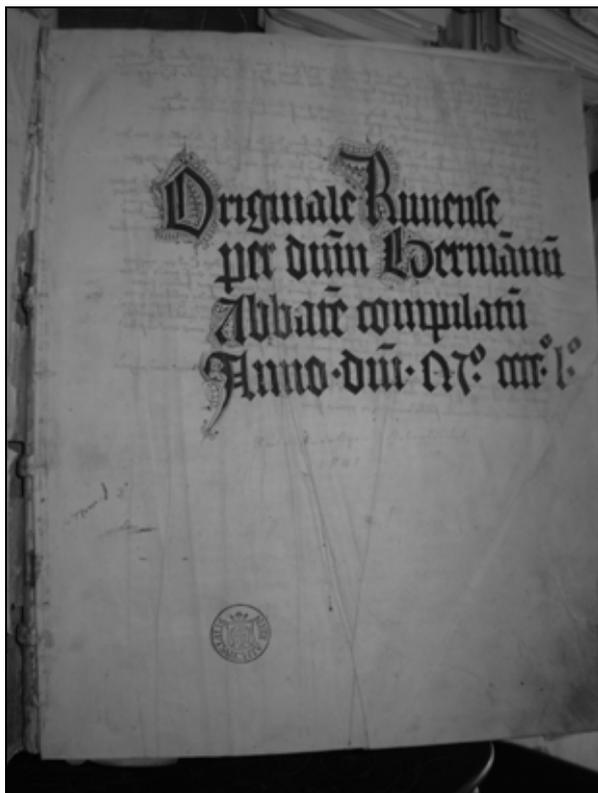
Nikolaj Kumer (Nicla Chumer) proda opatu Sajfridu posest pri Šentlovrencu pri Trebnjem: tri kmetije okoli cerkve v Šentlovrencu ob Temenici (ad Sanctum Laurentium circa ecclesiam an der Tempnicz) in mlin ter dve kmetiji na Kukenberku (czu Kukenberch) in še tri kmetije v Borštu (zem Forst) z mlinom na Temenici. Kmetije je imel Nikolaj v fevdu od gospodov Planinskih (Montpreis).

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CLI. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 132 in op. št. 20, str. 141.

1352

Herman Kumer (Chumer) proda opatu Sajfridu šest kmetij na Malem Vidmu pri Šentlovrencu (ze dem Klain Widem), ki jih je imel v fevdu od gospodov Planinskih (Montpreis).

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CLI. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 132 in op. št. 21, str. 141.

Naslovna stran urbarja opata Hermana Molitorja iz 1450 (foto dr. Walter Steinmetz)

1363 V. 11.

Ljutomerski kramar Wolfhart (Wolfhart der chramer dacz Luetenberch) in žena Jera podarita samostanu vinograd z imenom "der Saefnaer" na Grajskem hribu v Ljutomeru (an dem Hausperg dacz Luetenberch) pri vinogradih Janeza (des Jensleins) in komturja (velikonedeljske komende) (des choementewer) ter vinograd z imenom "an dem Ellent" v Nunski Grabi (an dem Schuczenperg) prav tako pri Ljutomeru. Dobrotnika sta smela vinski pridelek uživati dosmrtno, menihi pa so bili zanju dolžni moliti. Pečatila Nikolaj Pukl (Niclas der Pukel) in nekdanji ljutomerski sodnik Konrad (Chuemrat weilen richter dacz Luetenberch). Pečatila Nikolaj Pukl (Niclas der Pukel) in nekdanji ljutomerski sodnik Konrad (Chuemrat weilen richter dacz Luetenberch).

Orig. perg. listina A VII/76; Prim. ČZN NV 24 (1988), str. 105.

1372 XII. 6.

Viljem Svibenski (Wilhalm von Scherphenberch) proda opatu Nikolaju in konventu osem kmetij na Mali Loki v župniji Trebnje (cze dem Chlain Loek in Treuner pharr).

Orig. perg. listina A VII/93. Ohranjeni trije poškodovani viseči pečati: izstavitelja dokumenta, Nikolaja Hmeljniškega (Nyklein Hopphenpach) in Henrika z Mačerol (Hainreich der Mathczerol).

1393 V. 4., Žička kartuzija

Generalni prior Krištof in difinitorji sklenejo na zasedanju generalnega kapitlja na prošnjo reinskega opata Petra bratsko duhovno zvezo z reinskim samostanom.

Orig. perg. listina A VIII/19. Ohranjen le delček visečega pečata. Prim. Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiče in Jurklošter*. Maribor 1991, str. 146.

1399 IV. 28., Gradec (Graz)

Vojvoda Viljem izjavlja zase in za svoja brata, vojvodi Leopolda in Friderika, da zaradi naklonjenosti reinskega opata Petra in njegovih predhodnikov ter konventa do Habsburške hiše oprosti Rein dajanja gornine in vinske desetine od štirih samostanskih vinogradov pri Ljutomeru (bey Luetenberg): od treh vinogradov z imeni "Zleanich", "Altmarkt" in "Sefnear" na Grajskem hribu (Hausberg) in od vinograda v Nunski Grabi (Schueczenperg). Le od vinograda z imenom Sweb so bili menihi dolžni dajati vinsko desetino: 2/3 deželnemu knezu in 1/3 radgonskemu župniku. Vojvoda ukazuje svojemu ljutomerskemu oskrbniku Rudolfu Laspergerju in vsem kletarskim mojstrom, da upoštevajo dani privilegij. Konvent pa se je obvezal, da bo za Viljema in vse njegove prednike in potomce opravljal vsako leto aniverzarij, vsak redovnik pa posebej še po eno mašo. Samostanski ekonom je bil dolžan na dan slavja dati vsakemu od redovnikov po malo merico ljutomerčana, po eno žemljo in hrane v vrednosti dveh denarjev. Vsak duhovnik pa naj bi prejel za nagrado še po tri denarje.

Orig. perg. listina A VIII/27. Viseči pečat izstavitelja. Prim. ČZN NV 24 (1988), str. 106.

1399 XII. 11., Celje

Ker so dohodke od zgoraj naštetih vinogradov tedaj imeli v zastavi Celjski, se je grof Herman II. odpovedal pravici do gornine in desetine ter je svojemu kletarskemu mojstru v Radgoni naročil, naj privilegij upošteva.

Orig. perg. listina A VIII/29. Viseči Hermanov pečat. Prim. ČZN NV 24 (1988), str. 106.

1400

Nikolaj Smreker (Sumerekker) proda opatu Angelusu šest kmetij v Javorju (zu Ahorn ob Gallenstein) pri gradu Podpeč pri Gabrovki pri Moravčah in kmetijo v Gabrovki (ze Grabrowik).

Arhiv Rein, strop s fresko z grbom cistercijskega reda (16. stol.) (foto dr. Walter Steinmetz)

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CLI; Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 133 in op. št. 24, str. 142.

1403

Vojvoda Ernest Železni prepove gradiščanom na gradu Svibno (in Scherffenberg) podložnike reinskega samostana na Dolenjskem obremenjevati z višjimi dajatvami in dolžnostmi za odvetščino od predpisanih dajatev.

Regest: *Urbar C* (1450), fol. CLII. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 134, 135 in op. št. 38, str. 142.

1409 V. 16., Gradec (Graz)

Vojvoda Ernest Železni potrjuje opatu Angelusu za njegov samostan vse pravice nad dolenjskimi podložniki v urbarialnih naseljih Zagorica (Sagoricz), Roje (ze Reig), Škovec (zu Sibkowicz), Mala Loka (ze Klainlak), Žabjek (ze Krotenspach), Potok (am Pache), Vrh pri Sobračah (an dem Brichensperg) in Mačji Dol (Marolcztal). Podložniki so bili z odvetščino zavezani gosposčini Svibno (Schaerffenberg). V listini našteva obveznosti podložnikov do omenjene gosposčine.

Orig. perg. listina. A VIII/48. Viseči pečat vojvode. Prim. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 135.

1424 IV. 10.

Jakob Payer (Pawer), doma pod gradom (vnder dem haws) v Ljutomeru (ze Lutenberg), in žena Krimhilda (Chreinhyld) prodana opatu Angelusu

vinograd z imenom "Messrer" na Grajskem hribu (an dem Hausperg) v Ljutomeru (ze Luetenberg) poleg reinskega vinograda z imenom "der Alt marckht" in vinograda Jurija Payerja iz Radgone (Jörgen Payer ze Rakespurg). Vinograd je z gornino podložen deželnemu knezu in gornina se daje v njegovo ljutomersko klet. K prodaji je dal svoje soglasje Ivan iz Ažencev (Hans von Hawczen-dorff), ljutomerski oskrbnik (schaffer ze Lutenberg). Listino sta pečatila omenjeni oskrbnik in Vencelj (Weinzla) "der Prichenfrid", ljutomerski sodnik (richter ze Lutenberg).

Orig. perg. listina IX/14. Viseča pečata (1 močno poškodovan). Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 107–108.

1438 III. 23.

Jud Jakob, Aramov sin iz Radgone (Jacob Jud Arams sun zu Rakaspurg), izroča opatu Janezu dve zadolžnici za vsoto štirih funtov dunajske veljave na ime Štefana, Ivanovega sina iz Stročje vasi (Steffan ... des Hanns sün am Schuecendorff) (samostanskega podložnika, zadolženega pri Judu Jakobu). Listino je pečatil Avguštín Herolt, judovski sodnik v Radgoni (Augustin der Herolt, juden richter zu Rakaspurg).

Orig. perg. listina A IX/22. Nekdanji viseči pečat je zdrobljen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 109.

1443 III. 11.

Radgonski meščan Ivan Payer (Hanns Pair) in žena Barbara prodana opatu Hermanu vinograd z imenom "der Fürbringer", ki je mejil na vinograd z imenom "der Stallenperger", last radgonskega meščana Petra Payerja. Gornina se je dajala v radgonsko deželno knežjo klet.

Prepis: *Collectaneum Runense* II, str. 290. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 108.

1444 V. 26.

Radgonski meščan Martin Payer (Mert Payer) (burger ze Rakerspurg) proda opatu Hermanu hišo z ohišnico (haws vnd hof) z vsem pripadajočim v Radgoni (ze Ragkerspurg in der stat) v ulici Murgasse (in der Muergassenn), stoječo med hišama radgonskega meščana in kramarja Martina Geisla in Juda Schaula. Hiša ni bila svobodna hiša (freyhaus), ampak je bila zavezana vsem dajatvam in obveznostim, kot so jim bile ostale hiše v mestu. Listino je pečatil mestni sodnik Jurij Payer (Jörg Payer).

Orig. perg. listina A IX/42. Ohranjen košček pečata. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 109.

1444 XI. 19.

Jurij Payer (Jörg Payr), mestni sodnik v Radgoni (statrichter zu Rakerspurg), določa obveznosti reinskega samostana za hišo, ki jo je opat Herman kupil za ustanovo od Martina Payerja (1444, V. 26.), in to za mestni davek in druge obveznosti poltretji funt dunajskega denarja in 19 in pol funta denarja enake veljave za zemljarino. Listina določa še druge pogoje, pod katerimi more samostan imeti kupljeno posest. Listina je pečatena s pečatom radgonskega mesta.

Orig. perg. listina A IX/45. Nekdanji viseči pečat (poškodovan) je priložen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 109.

1448 V. 28.

Štefan, sin Hewrichterja (des Hewrichter sun), doma iz Stročje vasi (am Schüczendorf) pri Ljutomeru, proda s privoljenjem Konrada Prämerja, radgonskega glavarja (hauptman ze Radkerspurg), opatu Hermanu vinograd v Nunki Grabi (am Schuczenperg). Posest je mejila na vinograd radgonskega meščana Mihaela, Paltramovega sina, in se je od nje dajala gornina v Ljutomersko deželno knežjo klet. Listino je pečatil omenjeni radgonski glavar.

Orig. perg. listina IX/25. Nekdanji viseči pečat je zdrobljen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 108.

1450 I. 30.

Radgonski meščan Martin Payer (Mert Payr, burger zu Rakerspurg) daruje Reinu štiri vinograde z imeni "Stollenberger", "der Smidin", Scherff" in Puechler" in s tem izpolni željo svojega (v letu 1443) umrlega brata Petra ter naredi nabožno ustanovo aniverzarija zanj, za Martina in njegove. Menihi so bili dolžni vzdrževati večno luč in opraviti slavje letno na dan sv. Brikcija (13. november) in po šest tihih maš ter potrošiti za samostanske potrebe po dva funta voska za svečavo, opat pa je bil dolžan dati sobratom za priboljšek (pitancijo) ribe in beli kruh po funt denarja. Listino so pečatili: Ahacij Mütensdorfer (Muettensdorffer), radgonski glavar (hauptman zu Rakerspurg), padar Martin Narringer (Mert Narringer), pisar Peter Hueber, radgonski mestni sodnik (Petter Hueber, statrichter zu Rakerspurg), ki ga je za pečatenje prosil Erhart Hohenwarter (Hohenbarter).

Orig. perg. listina A X/22. Pečati so izgubljeni. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 108–109.

1452 IX. 10.

Brat Janez, opat cistercijanskega samostana v Morimundu, potrjuje, da je prejel od stiškega opata redovni davek v višini treh renskih goldinarjev.

Orig. perg. listina A X/34. Poškodovani viseči pečat izstavitelja.

1476 II. 10.

Wolfgang Scheitterhauff, radgonski meščan (purger zu Radkerspurg), proda z dovoljenjem Štefana Schacka (Steffan Schacken), radgonskega deželno knežjega oficijala in gorskega mojstra, Rupertu Platzinsgutu vinograd v Slamnjaku (an Kummerer perg) pri Ljutomeru.

Orig. perg. listina A XI/31. Viseči pečat Štefana Schacka.

1498 X. 29., Moskirchen

Sporazum med sekovskim škofom Matijem kot lastnikom radgonske župnije in opatom Wolfgangom glede 1/3 vinske desetine od vinogradov "Zlenynckh" na Slamnjaku (am Kammerperg), "Altenmarckt" in "Seffner" na Grajskem hribu (am Hawspurg) v Ljutomeru in "Klain Schitzenperg" v Nunki Grabi (am Schitzenperg) v župniji sv. Janeza v Ljutomeru (in sannt Johans pfar zu Lutemberg) (glej 1399 IV. 28.). Škof se je odpovedal vinski desetini z omenjenih vinogradov, opat pa je škofu oziroma župniji sv. Ruperta v Radgoni (Radkersburg) (sannt Ruprechts pharrkirchen) odstopil tri imenske funte denarjev in 40 denarjev v treh urbarnih naseljih: Lammersdorfu (Lempfersdorff) (Slančja

ves), v Cezanjevcih (Zesenndorff) in "Ocrisendorff" (?) ter šest vodnih veder mošta na leto.

Orig. perg. listina A XI/106. Škofov viseči pečat je izgubljen. Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 106–107.

1498 (X. 30.), Breže (Friesach)

Zgornjo pogodbo je v istem letu potrdil salzburski nadškof Lenart.

A XI/107. Viseči nadškofov pečat (poškodovan). Prim. *ČZN NV* 24 (1988), str. 107.

Kratice

BKStGQ Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen, Graz

GZM Gradivo za zgodovino Maribora (Jože Mlinarič). Pokrajinski arhiv, Maribor I (1975)–X (1984)

StUB Joseph von Zahn, Urkundenbuch des Herzogthums Steiermark, Graz I (1875)–III (1903); Heinrich Appelt–Gerhard Pferschy, Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark IV., Wien 1960–1975

Literatura

Mlinarič, Jože: Jurij Freyweisen iz Luč ob Savinji, opat cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu (1577–1605). *Vita artis perennis* (ur. Alenka Klemen). Ljubljana: Založba ZRC, 2000, str. 269–286.

Mlinarič, Jože: *Kartuziji Žiže in Jurklošter. Žička kartuzija ok. 1160–1782. Jurkloštrska kartuzija ok. 1170–1595*. Maribor: Založba Obzorja, 1991.

Mlinarič, Jože: *Kostanjeviška opatija 1234–1786*. Kostanjevica na Krki: Galerija Božidar Jakac, 1987.

Mlinarič, Jože: Posest cistercijanskega samostana Rein na Dolenjskem 1275–1693. *Kronika* 35 (1987), št. 3, str. 130–141.

Mlinarič, Jože: Marijan Pittreich, opat cistercijanskega samostana Rein pri Gradcu (1745–1771), v: *Studia historica Slovenica* 3(2003), št. 2–3, str. 243–263.

Mlinarič, Jože: Posest cistercijanske opatije Rein na Štajerskem od 1276 do okoli leta 1600. *Časopis za zgodovino in narodopisje NV* 24 (1988), str. 93–118.

Mlinarič, Jože: *Stiška opatija 1136–1784*. Novo mesto: Dolenjska založba, 1995.

Mlinarič, Jože: Usoda arhiva opatije Kostanjevice. *Kronika* 20 (1973), št. 3, str. 145–153.

Müller, Norbert: Stiftsarchiv–geistige Bewahrungsstätte. *Erlesenes und Erbauliches. Kulturschaffen der Reiner Mönche* (ur. Norbert Müller). Rein: Zisterzienserstift Rein, 2003, str. 103–133.

Müller, Norbert: Bedeutende Reiner Konventualen. *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*. Rein: Zisterzienserstift Rein, 1979, str. 411–417.

Pickl, Othmar: Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte der Zisterze Rein bis zum Beginn der Neuzeit. *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*. Rein: Zisterzienserstift Rein, 1979, str. 108–134.

Schwarzogler, Ileana: Beispiele und Akzente wirtschaftlicher Eigenart und Tüchtigkeit. *Stift Rein 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube*. Rein: Zisterzienserstift Rein, 1979, str. 384–397.

Schwarzogler, Ileana: Zwischen Mur und Drau. Der Weinbau des 19. Jahrhunderts in der ehemaligen Untersteiermark im Spiegel zeitgenössischer Berichte und Reportagen. *Weinkultur*. Graz: Kulturreferat der Steiermärkischen Landesregierung, 1990, str. 199–204.

Weisz, Anton: Das Archiv des Cistercienserstiftes Reun. *Beiträge zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen* 2 (1865), str. 10–20.

Wild, Martin: Die Äbte von Rein. *Stift Rein: 1129–1979. 850 Jahre Kultur und Glaube. Festschrift zum Jubiläum* (ur. Paulus Rappold, Karl Amon). Rein: Zisterzienserstift Rein-Hohenfurth, 1979, str. 48–62.

Zusammenfassung

ARCHIV DES ZISTERZIENSERKLOSTERS REIN, WERTVOLLES MATERIAL FÜR DIE SLOWENISCHE GESCHICHTE

Der Verfasser des Beitrags präsentiert zunächst das Archiv und das Archivmaterial des ältesten noch bestehenden (1129 gegr.) Zisterzienserklusters Rein bei Graz, das nie aufgehoben worden ist. Nach dem Umfang des erhaltenen Materials stellt das Kloster das größte Privatarchiv in Mitteleuropa dar. Das Kloster spielte im Zisterzienserorden eine sehr wichtige Rolle und initiierte eine Reihe von Klostergründungen, unter anderem auch das Kloster Stična (1136). Mit der Gründung des Generalvikariats im ausgehenden 16. Jahrhundert, zu dem auch Stična (Sittich) und Kostanjevica (Landstrass) gehörten, beaufsichtigte der Reiner Abt das Ordensleben und die Wirtschaftsführung der ihm unterstellten Klöster. Rein verfügte, so wie auch andere mittelalterliche Klöster der älteren Orden, über einen großen Grundbesitz. Seine Äbte erwarben bereits in der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts Grundbesitz auch auf slo-

wenischem Boden: in der slowenischen Steiermark vor allem Weinberge rund um Maribor, Ljutomer und Gornja Radgona und in Dolenjska (Unterkrain) Landbesitz vor allem in der Umgebung von Trebnje. Während das Kloster Rein den Grundbesitz in Dolenjska wegen Unrentabilität schon um 1700 verkaufte, blieb jener in der Steiermark bis zum Zweiten Weltkrieg sein Eigentum. Obiges spiegelt sich auch im erhaltenen Archivmaterial wider, das im Hinblick darauf, dass es schon über 500 Jahre in ein und demselben Raum unter guten Bedingungen aufbewahrt wird, relativ gut erhalten ist. In dem Beitrag werden im Folgenden die drei wichtigsten Kategorien des Archivmaterials präsentiert: Urkunden, Bücher (Handschriften) und Verzeichnisse. Unter den gut erhaltenen Urkunden (etwa 1000) betreffen etwa 50 in erster Linie die

Weinberge in Štajerska beziehungsweise treten darin die Herren von Maribor (Marburg) als Zeugen auf sowie den Grundbesitz in Dolenjska. Der Verfasser macht auch auf den hohen Wert der erhaltenen Korrespondenz zwischen Rein und anderen Zisterzienserklöstern aufmerksam, wurde doch Material dieser Art bei der Auflösung der Klöster gewöhnlich weggeworfen. Am ende des Beitrags befindet sich eine Liste mit Regesten von 53 Originalurkunden und von 21 Abschriften oder Regesten. Unter den Regesten befinden sich 22 Stück von bislang noch nicht veröffentlichten Originalpergamenturkunden und von 10 Abschriften sowie Urkundenregesten. Das unveröffentlichte Material bezieht sich fast ausschließlich auf die klösterlichen Weinberge bei Ljutomer (Luttenberg) und Gornja Radgona (Oberradkersburg).